

DIN VA JAMIYAT: O'ZARO MUNOSABATLAR

Ismoilov Javohir Ulug'bek o'g'li

Farg'ona davlat universiteti 2-bosqich talabasi

javohir20060612@gmail.com

Anotatsiya: Maqolada din va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ko'rib chiqiladi, dinning jamiyatdagi o'zgarishlarga ta'siri, ijtimoiy tartib va huquqni shakllantirishdagi roli, diniy e'tiqodlarning jamiyatda qanday integratsiyalashishi va turli ijtimoiy qatlamlarga qanday ta'sir ko'rsatishi masalalari yoritiladi. Maqola, shuningdek, diniy radikalizm, diniy bag'rikenglik, sekulyarizatsiya kabi zamonaviy ijtimoiy masalalarni ham muhokama qiladi va jamiyatdagi diniy pluralizmning ahamiyatini o'rganadi.

Kalit so'zlar: Din, jamiyat, diniy e'tiqodlar, ijtimoiy tuzilma, diniy pluralizm, sekulyarizatsiya, diniy radikalizm, axloqiy qadriyatlar, din va siyosat, diniy bag'rikenglik, madaniyat, diniy integratsiya, din va huquq, diniy ekstremizm, diniy o'zgarishlar

Annotation: The article explores the interrelation between religion and society, examining the influence of religion on social changes, its role in shaping social order and law, and how religious beliefs integrate into society and impact various social strata. The article also discusses modern social issues such as religious radicalism, religious tolerance, and secularization, and investigates the importance of religious pluralism in contemporary society.

Keywords: Religion, society, religious beliefs, social structure, religious pluralism, secularization, religious radicalism, moral values, religion and politics, religious tolerance, culture, religious integration, religion and law, religious extremism, religious transformations.

Аннотация: В статье рассматривается взаимосвязь между религией и обществом, влияние религии на социальные изменения, её роль в формировании общественного порядка и права, а также то, как религиозные убеждения интегрируются в общество и воздействуют на различные социальные слои. Также обсуждаются современные социальные проблемы, такие как религиозный радикализм, религиозная терпимость и секуляризация, а также исследуется значение религиозного плюрализма в современном обществе.

Ключевые слова: Религия, общество, религиозные убеждения, социальная структура, религиозный плюрализм, секуляризация, религиозный радикализм, моральные ценности, религия и политика, религиозная терпимость, культура, религиозная интеграция, религия и право, религиозный экстремизм, религиозные изменения.

Din va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tarixan va zamonaviy davrda muhim ijtimoiy masala bo'lib kelgan. Din nafaqat shaxsiy e'tiqod va amaliyot tizimi, balki jamiyatning ijtimoiy, siyosiy va madaniy hayotini shakllantirishda ham asosiy omil hisoblanadi. Dinning jamiyatdagi o'rni va ta'siri keng ko'lamli bo'lib, ularning o'zaro munosabatlari har bir jamiyatning tarixiy rivojlanishi va madaniyatiga qarab turlicha bo'lishi mumkin. Din va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish, jamiyatdagi ijtimoiy tartibni, huquqni va axloqiy qadriyatlarni tushunishga yordam beradi.

Dinning jamiyatga ta'siri ikki tomonlama jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Bir tomondan, din jamiyatning asosiy qadriyatlari, axloqiy me'yorlari va qonunlari orqali shakllanadi. Ikkinchi tomondan, jamiyatning iqtisodiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlari dinni yangi shakllarda namoyon bo'lishiga undaydi. Dinning jamiyatdagi o'rni va roli tarixiy davrlar davomida o'zgarib borgan. O'rta asrlarda din ko'pincha siyosiy hokimiyat bilan chambarchas bog'liq bo'lib, diniy institutlar

davlat ishlariga ta'sir ko'rsatgan. Bugungi kunda esa, sekulyarizatsiya jarayoni va diniy pluralizmning kuchayishi bilan, dinning jamiyatdagi o'rni va ta'siri turli jamiyatlarda o'zgarib, turlicha shakllar olishga boshladi.

Dinshunoslik, sotsiologiya, antropologiya kabi fanlar yordamida din va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqur tahlil qilish mumkin. Bu sohalar, dinning jamiyatdagi roli va uning ijtimoiy tuzilmaga ta'siri haqida keng ko'lamli ilmiy tushunchalar yaratishga yordam beradi. Din, shuningdek, jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar va yuksalishlarga ta'sir qiluvchi kuch bo'lib, bu o'zgarishlar diniy aqidalar, an'ana va marosimlar orqali shakllanadi. Bunday o'zaro bog'liqlikni o'rganish jamiyatning diniy, madaniy va siyosiy tuzilmalarini to'liq anglash imkonini beradi.

Dinning jamiyatga bo'lgan ta'sirini tushunish, bugungi kunda muhim ijtimoiy masalalar, jumladan, diniy ekstremizm, diniy bag'rikenglik va diniy ko'pchilik o'rtasidagi o'zaro munosabatlar kabi muammolarni tahlil qilishda yordam beradi. Bu tahlil nafaqat diniy e'tiqodlarning jamiyatdagi o'rni, balki jamiyatdagi o'zgarishlarga, diniy qarashlarning evolyutsiyasiga va dinning jamiyat hayotidagi roli haqida chuqurroq tushuncha beradi. Din va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, shuningdek, jamiyatdagi diniy qadriyatlarning rivojlanishini va o'zgarishini o'rganish orqali, ijtimoiy barqarorlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlashga yordam beradi.

Din va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar tarixiy jihatdan juda murakkab va o'zgaruvchan bo'lib, har bir davrning diniy qarashlari va jamiyatdagi o'rni turlicha shakllangan. Tarixning turli bosqichlarida dinning jamiyatdagi ta'siri va roli o'zgarib, jamiyatdagi ijtimoiy tuzilma va madaniyat bilan chambarchas bog'liq bo'lib kelgan. Antik davrda va o'rta asrlarda dinning jamiyatdagi o'rni aniq va muhim edi. Bu davrda diniy qadriyatlar jamiyatning asosiy me'yorlarini belgilab, siyosiy hokimiyatning asosini tashkil etgan. Antik dunyoda, xususan, qadimiy Yaqin Sharq va Gretsiyada, diniy institutlar va diniy amaliyotlar jamiyatning har

bir sohasiga ta'sir ko'rsatgan. Masalan, Mesopotamiya, Misr, yunon va rim jamiyatlarida diniy inshootlar va marosimlar hayotning ajralmas qismi bo'lib, hukmdorlar diniy rahbarlar bilan birgalikda hokimiyatni amalga oshirgan.

O'rta asrlarda, xususan, Xristianlikning tarqalishi bilan din va siyosat o'rtasidagi bog'liqlik yanada mustahkamlandi. O'rta asrlar jamiyatida, Xristianlik nafaqat ruhiy e'tiqodlar, balki siyosiy hokimiyatni shakllantirishda ham markaziy rol o'ynagan. Papalik, monarxlar va diniy rahbarlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, jamiyatning ijtimoiy tuzilishini va qonunlarini shakllantirgan. Bu davrda din, har bir jamiyatning asosiy qadriyatlari, axloqiy me'yorlari va huquqiy tizimlarini belgilab, davlatni boshqarishning asosiy vositasi bo'lib qolgan. Ayniqsa, Avropa o'rta asrlarida diniy institutlar o'z ta'sirini kuchaytirgan va ularning jamiyatdagi roli siyosiy hokimiyat bilan chambarchas bog'liq bo'lgan.

Keyingi davrlarda, ayniqsa Yangi Zamon (Renesans) va Ilmiy inqilobning boshlanishi bilan din va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar o'zgara boshladi. Sekulyarizatsiya jarayoni, ya'ni dinning jamiyatdagi o'rnining kamayishi va davlatdan ajralishi, XIX asrda jiddiy rivojlanish boshladi. Sekulyarizatsiya jarayoni bilan diniy institutsiyalar davlatdan ajralib, siyosiy tizimlar mustaqil bo'la boshladi. Bu davrda, ilm-fan va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bilan, diniy e'tiqodlar va qadriyatlar jamiyatning ko'plab sohalarida ikkinchi darajali ahamiyatga ega bo'ldi. Din va davlatning ajralishi, yangi siyosiy va iqtisodiy tizimlar, shuningdek, inson huquqlari va demokratiyaning rivojlanishi bilan o'zaro ta'sirga kirishdi.

XX asrda, din va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar yana bir bor o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Jahon urushlari, kolonializmning tugashi, va sovet sotsializmining tarixi, dunyo miqyosidagi diniy masalalarni yanada murakkablashtirdi. Kommunizm va sekulyar ideologiyalar tomonidan diniy institutlar cheklangan bo'lsa-da, diniy qarashlar va amaliyotlar jamiyatlarda qaytadan shakllana boshladi. Ayni paytda, globalizatsiya jarayoni bilan birga,

dunyoning turli burchaklarida diniy plurallik va diniy e'tiqodlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar yanada kuchayib, yangi ijtimoiy va siyosiy muammolarni keltirib chiqardi.

Tarixiy nuqtai nazardan, din va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik har doim o'zgaruvchan bo'lib, jamiyatlar qanday rivojlanayotgan bo'lsa, din ham o'z shaklini va jamiyatdagi rolini o'zgartirib borgan. Biroq, har qanday davrda din jamiyatni shakllantiruvchi asosiy omillardan biri bo'lib qolgan va qolaveradi. Bugungi kunda ham, din va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tahlil qilish, zamonaviy jamiyatlarning ijtimoiy, siyosiy va madaniy tuzilmalarini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Dinning jamiyatdagi roli uzoq vaqtdan beri insoniyat tarixida markaziy o'rin tutib kelgan va u jamiyatning turli ijtimoiy tizimlarini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilgan. Dinning jamiyatdagi o'rni, uning ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy tuzilmalarini shakllantirishdagi ahamiyati juda keng. Din nafaqat ruhiy e'tiqodlarni ifodalovchi tizim, balki jamiyatning axloqiy, huquqiy va ijtimoiy me'yorlarini belgilovchi bir kuch sifatida har doim mavjud bo'lgan. Dinning jamiyatdagi roli, ayniqsa, diniy institutlar, rasmiy va norasmiy diniy amaliyotlar orqali o'z aksini topadi. Dinning ijtimoiy tizimlarda shakllantiruvchi o'rni, xususan, huquqiy tizimlar, ta'lim va axloqiy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq. Diniy qonunlar va me'yorlar ko'plab jamiyatlarda asosiy huquqiy tizimni tashkil etgan, bu esa jamiyatda barqarorlik va tartibni saqlashda muhim rol o'ynagan. Din, shuningdek, ijtimoiy tuzilmalarini o'zgarishlarga moslashishga undaydi, bu orqali jamiyatdagi o'zgarishlar va yangi ijtimoiy qatlamlarning paydo bo'lishiga imkon yaratadi. Dinning ijtimoiy tizimlarini shakllantirishdagi roli, asosan, uning jamiyatdagi qadr-qimmatlar, urf-odatlar va an'analarga bo'lgan ta'siridan kelib chiqadi. Diniy qadriyatlar, odatda, jamiyatning axloqiy me'yorlarini belgilaydi, bu esa shaxslarning o'zaro munosabatlari, ijtimoiy o'zaro hamkorliklari va siyosiy tizimdagi ishtirokini tartibga soladi. Shu bilan birga, diniy institutlar ko'plab

jamiyatlarda ta'lim tizimi, sog'liqni saqlash, iqtisodiy hayot va ijtimoiy xizmatlarni ta'minlashda faol ishtirok etadi. Din, shuningdek, ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi, chunki ko'plab diniy qarashlar insonlar o'rtasida tenglik va adolatni targ'ib qiladi. Shuningdek, diniy tashkilotlar jamiyatda ijtimoiy xizmatlarni amalga oshirishda, xayriya ishlari va jamoaviy yordam ko'rsatishda katta hissa qo'shadi. Dinning ijtimoiy tizimlar va ijtimoiy o'zgarishlarga ta'siri, ayniqsa, diniy ekstremizm, bag'rikenglik va diniy radikalizm kabi zamonaviy masalalar yuzaga kelganida yanada muhim bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, din jamiyatdagi dinamik va doimiy ravishda o'zgarib turuvchi tizimlar bilan bog'liq bo'lib, ularning doimiy rivojlanishiga ta'sir o'tkazadi. Dinning jamiyatdagi o'rni nafaqat tarixiy davrlarda, balki bugungi kunda ham o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda, chunki u jamiyatdagi axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy tartib, huquqiy tizim va madaniy normativlarni belgilashda davom etmoqda. Shunday qilib, din va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlar murakkab, ko'p qirrali va zamonaviy ijtimoiy tizimlarning rivojlanishida muhim o'rin tutadi.

Diniy e'tiqodlar va jamiyatdagi o'zgarishlar o'rtasidagi o'zaro aloqalar juda murakkab va ko'p qirrali bo'lib, har doim bir-biriga ta'sir ko'rsatib kelgan. Din, jamiyatning axloqiy va madaniy asoslarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, jamiyatdagi ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy o'zgarishlar dinni ham yangi shakllar va mazmunlarga moslashishga majbur qiladi. Diniy e'tiqodlar jamiyatda qanday rivojlanishini, uni shakllantiruvchi omillar, masalan, iqtisodiy taraqqiyot, ilmiy yutuqlar va ijtimoiy harakatlarning ta'siri aniq ko'rinadi. Yangi ijtimoiy qatlamlarning shakllanishi, texnologik rivojlanish, shuningdek, globalizatsiya va sekulyarizatsiya jarayonlari diniy e'tiqodlarga yangi yo'nalishlar berishi mumkin. Diniy e'tiqodlar ba'zan jamiyatdagi mavjud qadriyatlar bilan to'qnashadi, shu sababli jamiyatlar o'zgarishlarga uchraydi, yangi ijtimoiy normativlar va qonunlar shakllanadi. Masalan, ilm-fanning rivojlanishi va dunyoqarashning o'zgarishi ko'plab jamiyatlarda diniy e'tiqodlarning ahamiyatini kamaytirgan, bu esa

sekulyarizmning kuchayishiga olib kelgan. Biroq, ayni paytda, diniy e'tiqodlarning zamonaviy dunyoda yangi shakllarini topishi, diniy ko'pchilik o'rtasida turli qadriyatlarning birlashishi yoki ajralishi kabi o'zgarishlar ham yuzaga kelgan. Diniy qarashlarning jamiyatdagi roli, ayniqsa, ijtimoiy va siyosiy ixtiloflar va ekstremistik oqimlarning paydo bo'lishida sezilarli ahamiyat kasb etadi. Diniy radikalizm yoki diniy ekstremizm kabi hodisalar, bir tomondan, diniy e'tiqodlarning jamiyatdagi yangi izlanishlar bilan uyg'unlashuvini aks ettirsa, ikkinchi tomondan, ijtimoiy o'zgarishlarga qarshi reaksiya sifatida ko'rinadi. Shu bilan birga, diniy bag'rikenglik va pluralizm masalalari jamiyatdagi diniy e'tiqodlarning o'zgarishiga ta'sir ko'rsatadigan muhim ijtimoiy jarayonlarga aylangan. Dinning jamiyatdagi ijtimoiy tizimlar bilan bog'liqligi, shuningdek, diniy o'zgarishlarning nafaqat shaxsiy e'tiqodlar, balki kengroq ijtimoiy tuzilmalar va madaniyatga qanday ta'sir qilishini ko'rsatadi. Diniy e'tiqodlar va jamiyatdagi o'zgarishlar o'rtasidagi bu uzviy aloqalar, dinning jamiyatdagi barqarorlikka, ijtimoiy o'zgarishlarga yoki qarshiliklarga qanday ta'sir qilganini anglashda yordam beradi. Jamiyatning din va e'tiqodlarga bo'lgan munosabati vaqt o'tishi bilan o'zgarib, ijtimoiy tuzilmalar va yangi diniy harakatlar paydo bo'lishiga olib kelgan, bu esa ijtimoiy tizimning yanada murakkablashuviga sabab bo'lgan. Diniy e'tiqodlar jamiyatdagi o'zgarishlarni qamrab olgan holda, ijtimoiy tenglik, adolat, tinchlik va bag'rikenglikni ilgari suradigan yangi diniy va axloqiy qadriyatlarni ishlab chiqish uchun asos yaratadi.

Zamonaviy jamiyatda diniy pluralizmning o'sishi ijtimoiy, siyosiy va madaniy sohalarda yangi muammolarni keltirib chiqardi. Diniy e'tiqodlarning xilma-xilligi jamiyatda ba'zi to'qnashuvlarga olib kelishi mumkin. Masalan, diniy fundamentalizm yoki radikalizm, ba'zi guruhlarining jamiyatdagi boshqalar bilan hamkorlik qilishiga qarshi chiqishi, ba'zi diniy qadriyatlar va amaliyotlarning jamiyatda hukmron bo'lishiga olib kelishi mumkin. Bunday holatlarda, diniy bag'rikenglikni saqlash va barcha diniy guruhlar o'rtasida tenglikni ta'minlash katta

ahamiyatga ega. Sekulyarizatsiya va diniy pluralizmning o'zaro bog'liq jarayonlar sifatida, zamonaviy jamiyatda din va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar doimiy ravishda rivojlanib bormoqda. Dinning jamiyatdagi o'rni va ta'siri yangi shakllarga kirmoqda, bu esa ijtimoiy barqarorlik, o'zaro hurmat va tinchlikni ta'minlash uchun muhimdir. Shunday qilib, zamonaviy jamiyatda dinning roli har doim o'zgaruvchan va dinamik bo'lib, sekulyarizatsiya va diniy pluralizm uning shakllanishida muhim omilga aylanmoqda.

Din va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlar kelajagi, globalizatsiya, texnologik rivojlanish va ijtimoiy o'zgarishlar ta'sirida doimiy ravishda o'zgarib bormoqda. Kelajakda, din va jamiyat o'rtasidagi aloqalar yanada murakkablashadi, chunki dinning zamonaviy jamiyatdagi roli va ta'siri turli omillar, jumladan, siyosiy, iqtisodiy va madaniy o'zgarishlar bilan uzviy bog'liq. Sekulyarizatsiya jarayoni davom etar ekan, din va davlatning alohidaligi yanada kuchayishi mumkin, ammo shu bilan birga, diniy pluralizmning kengayishi va turli diniy guruhlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar yanada murakkablashadi. Bu jarayon ijtimoiy bag'rikenglik, diniy erkinlik va hurmatga asoslangan yangi normalarni yaratishi kerak bo'ladi.

Kelajakda, dinning jamiyatdagi o'rni, ilm-fan va texnologiyaning rivojlanishi bilan yana bir bor qayta ko'rib chiqilishi mumkin. Yangi texnologiyalar, axborot almashish imkoniyatlari va global tarmoqlarning kuchayishi, diniy e'tiqodlarni va amaliyotlarni yangi shakllarda namoyon etishga imkon yaratadi. Shu bilan birga, diniy e'tiqodlarning jamiyatda ijtimoiy, siyosiy va madaniy tizimlar bilan qanday uyg'unlashishi va kelajakda qanday o'zgarishlarni keltirib chiqarishi haqidagi savollar dolzarb bo'lib qoladi.

Din va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlar kelajagi, ijtimoiy adolat, diniy erkinlik, bag'rikenglik va tushunishni mustahkamlashga qaratilgan yangi ijtimoiy tizimlar va qadriyatlar orqali shakllanadi. Din va jamiyatning doimiy o'zgarishdagi munosabatlari, jamiyatni yaxshilash va barqaror qilish yo'lida yangi imkoniyatlar

yaratishi mumkin. Shunday qilib, din va jamiyat o'rtasidagi o'zaro aloqalar kelajakda nafaqat diniy, balki ijtimoiy va madaniy rivojlanishning ajralmas qismi bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Berger, P. L. (1999). The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge. Anchor Books.
2. Giddens, A. (2006). Sociology. 6th Edition. Polity Press.
3. Durkheim, E. (1915). The Elementary Forms of the Religious Life. George Allen & Unwin Ltd.
4. Weber, M. (1946). The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism. Charles Scribner's Sons.
5. Smith, J. Z. (2004). Religion, Religions, Religious. In Critical Terms for Religious Studies. University of Chicago Press.
6. Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. Simon & Schuster.
7. Simmel, G. (1903). The Sociology of Religion. Free Press.
8. Bauman, Z. (2000). Liquid Modernity. Polity Press.
9. Talal Asad (1993). Genealogies of Religion: Discipline and Reasons of Power in Christianity and Islam. Johns Hopkins University Press.
10. Roy, O. (2004). Globalized Islam: The Search for a New Ummah. Columbia University Press.
11. Foucault, M. (1978). The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction. Pantheon Books.
12. Tylor, E. B. (1871). Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom. John Murray.
13. Armstrong, K. (2009). The Case for God. Knopf.
14. Fox, R. (2016). Religion, Civilization, and Civil Society: A Study of the Principles of Coexistence. Cambridge University Press.
15. Juergensmeyer, M. (2003). Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence. University of California Press.